

УДК 338. 001.36:69.003

С.П. Стеценко,

доктор екон. наук, доцент
ORCID: 0000-0003-1439-3581

Н.В. Боліла,

старший викладач,
ORCID: 0000-0002-3353-8347

А.А. Моголівець,

канд. екон. наук
ORCID: 0000-0002-8138-2041

В.Я. Гаврилук,

канд. екон. наук
ORCID: 0000-0002-7078-1231

Київський національний університет будівництва і архітектури, м.Київ

СТАТИСТИКО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Проведено дослідження економічної стійкості будівельних підприємств на галузевому рівні, виявлено тенденції у змінах структури будівництва, як макроекономічного сектору, обсягах доходів будівельної діяльності, активів і пасивів підприємств різних розмірів. З метою вивчення змін рівня галузевої конкуренції було досліджено динаміку структури розподілу будівельних підприємств за розміром. Для остаточного висновку щодо монополізації галузі, окрім кількісної структури підприємств необхідно проаналізувати розподіл їх доходу залежно від розміру. Тому, відповідно, наведено такий розподіл не лише в залежності від доходів, а й з урахуванням чисельності працюючих. Усереднено темпи зростання кількості суб'єктів, обсягів їх доходів та чисельності зайнятих працівників відповідно до розміру підприємств.

Досліджено тенденції розвитку підприємств будівництва, виявлено їх особливості, типові ризики і загрози, якими є низький рівень антикризового потенціалу, що проявляється у скороченні кількості будівельних підприємств та кількості зайнятих працівників. Визначено, що протягом аналізованого періоду спостерігалось усталене зменшення фінансової стійкості підприємств усіх розмірів. Одночасно зростала роль малих підприємств у розвитку сектору будівництва, оскільки, по-перше, макроекономічні умови негативно позначились на результатах діяльності великих підприємств, по-друге, зміна пріоритетів структурної політики уряду, впровадження реформ в напрямки децентралізації владних повноважень в цілому сприяли активізації малого бізнесу і приватного підприємництва. Малі будівельні підприємства щороку збільшують і доходи, і активи, і виручку значно більшою мірою, ніж великі й середні. Саме завдяки зростанню показників доходу й балансових статей малих підприємств зростає ціла будівельна галузь, оскільки представникам малого будівельного бізнесу належить найбільша частка в тренді.

Виявлені закономірності довели необхідність розробки методичних підходів до підвищення антикризового потенціалу та посилення життєздатності у

конкурентному середовищі не лише для малих будівельних підприємств, але й для середніх і великих.

Ключові слова: *антикризовий потенціал, антикризове управління, будівельне підприємство, загрози, ризики, кризові явища.*

Вступ. Для управління потенціалом будівельних підприємств, посилення їх економічної безпеки, необхідно поглиблене вивчення тенденцій і факторів макrorівня, які мають вплив на будівельну діяльність. Комплексний аналіз механізмів функціонування економіки і будівельної галузі, передбачає виявлення і визначення істотних ознак принципово нових явищ і трендів, що мають системоутворююче значення, глобальний характер, і у майбутньому можуть призводити до змін економічних систем на рівнях глобальної економіки, регіонів, країн, секторів, а також відрізнити їх від впливів, які мають менш всеохоплюючий і глобальний характер.

Постановка завдання. Дослідження різних наукових підходів до названих змін дозволить створити теоретичну базу для підвищення конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах волатильності економіки, а вивчення структурних змін у активах і джерелах фінансування будівельного сектору дає змогу визначити головні тенденції розвитку будівельних підприємств і макроекономічні чинники зменшення їх фінансової стійкості. Урахування виявлених тенденцій є необхідною передумовою побудови вдалої конкурентної політики будівельних підприємств, оскільки при цьому стає можливим урахування низки загроз, а також дозволить обґрунтовано визначати рівень фінансової стійкості підприємств будівництва і прогнозовані напрямки змін у довгостроковій перспективі, що і визначає актуальність подальших досліджень.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика розвитку будівництва і оцінювання його фінансової стійкості в економічній науці не є новою. Чимало науковців, які є представниками різних наукових шкіл, займались висвітленням зазначених питань. Серед робіт останніх років, які було опрацьовано під час дослідження, слід виділити наступні праці, присвячені:

1) по-перше, аналізу фінансово-економічного стану підприємств будівельного сектору [2-9];

2) по-друге, виявленню ділової активності та економічної динаміки у якості індикаторів розвитку галузевих ринків використано у працях Сорокіної Л.В. [2], Ізмайлової К.В., Беленкової О.Ю. [3, 9], Стеценка С.П. [4], Цифри Т.Ю., Вахович І.В., Молодід О.О. [8];

3) по-третє, аналізу дебіторської заборгованості підприємств [3, 4, 5];

4) по-четверте, впливу інституційних чинників на розвиток будівельного сектору і економічної системи в цілому розглядається у роботах [6,7].

Не дивлячись на широку розповсюдженість економічного і фінансового аналізу розвитку будівельного сектору економіки, ряд питань, серед яких визначення стійкості будівництва до ряду деструктивних факторів залишився не розкритим.

Основна частина. За даними Державної служби статистики [1], у 2018 році кількість будівельних підприємств в Україні становила 52,531 тис. одиниць, що складає близько 70% від кількості підприємств галузі, які працювали у 2010 році (рис.1). Скорочення кількості суб'єктів господарювання майже на третину за період, коротший, ніж 10 років, викликає занепокоєння, оскільки збереження цієї

негативної тенденції у перспективі виявиться чималими втратами національного капіталу. Адже внаслідок зменшення будівельних підприємств можуть суттєво скоротитись і обсяги новозбудованого житла, і обсяги виробничих потужностей, що вводяться в експлуатацію — й за таких умов, по-перше, буде сповільнено темпи технологічного оновлення національної економіки, по-друге, погіршаться умови проживання населення, а отже й відтворення людського капіталу. Ще одним негативним наслідком скорочення кількості суб'єктів господарювання є монополізація галузі, яка проявляється у підвищенні цін на будівельні роботи без належного покращення їх якості. Внаслідок зниження рівня галузевої конкуренції закономірним є зниження соціальної ефективності будівництва, оскільки за підвищення цін набагато менше бажаючих зможе будувати нові об'єкти й ремонтувати існуючі.

Слід зазначити, що кількість будівельних підприємств скорочувалась нерівномірно, у період з 2012 по 2015 рр. включно спостерігалось навіть деяке зростання кількості суб'єктів у галузі (рис.1). Тому рівняння трендової лінії характеризується порівняно невисоким рівнем достовірності апроксимації — він дещо нижчий за 0,5 (0,448 на рис.1). При цьому спадний напрямок трендової лінії підтверджує висновок щодо стійкості тенденції до скорочення кількості будівельних підприємств. У відповідності із коефіцієнтом нахилу трендового рівняння (на рис.1) середня кількість господарюючих суб'єктів, що припинили свою діяльність через настання кризового стану, складає близько 1945 на рік.

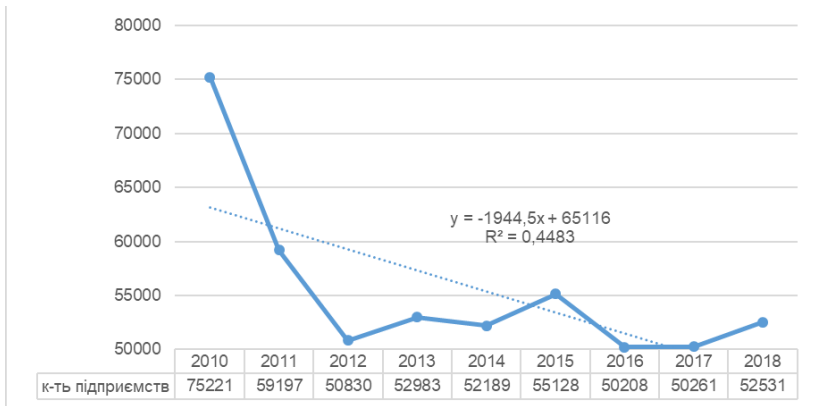
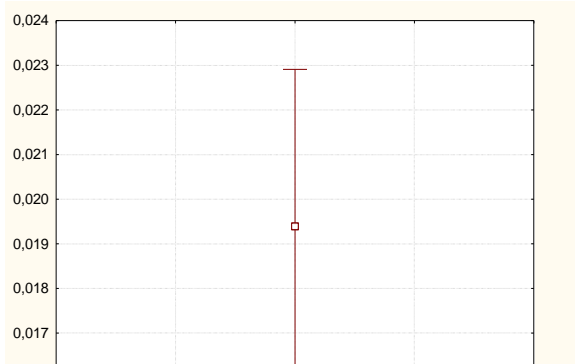

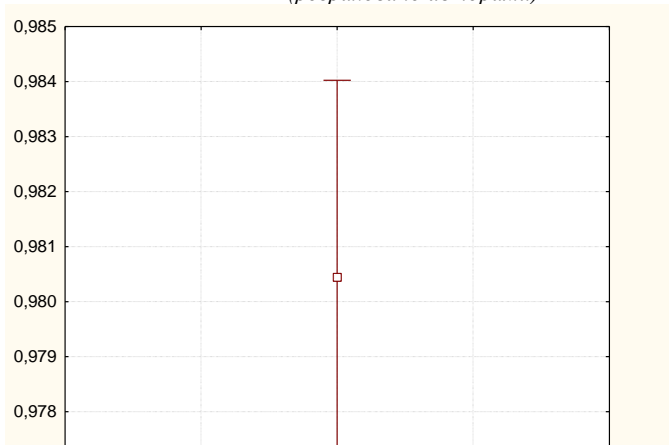
Рис.1. Динаміка кількості підприємств будівництва у 2010-2018 рр. (розраховано авторами за даними Державної служби статистики)

Відплив підприємницьких ресурсів із будівельної галузі можна пояснити низькою рентабельністю цього виду діяльності та його вразливістю до несприятливих збурень макроекономічного оточення, які упродовж 2010 — 2018 рр. спостерігались із підвищеною інтенсивністю.

З метою вивчення змін рівня галузевої конкуренції було досліджено динаміку структури розподілу будівельних підприємств за розміром (рис. 2 а,б)

Рис. 2. а. Характеристика питомої ваги середніх підприємств у загальній кількості підприємств будівництва у 2010-2018 рр.
(розраховано авторами)

Рис. 2. б. Характеристика питомої ваги малих підприємств у загальній кількості підприємств будівництва у 2010-2018 рр.
(розраховано авторами)

Як видно з рис. 2 а,б, структура розподілу підприємств будівництва за розміром упродовж аналізованого періоду залишалась сталою: частка середніх підприємств перебувала в межах від 1,59% до 2,29% при середньому значенні 1,94%, частка малих – від 97,7% до 98,4%, в середньому вона складала 98,0%. Надійні інтервали часток визначено на рівні значимості 0,05, як показано на рис. 2.2.а,б, вони досить «вузькі», оскільки не перевищують 0,4%. Хоча на графіках і не представлено частку з об'єктів великого підприємництва, її не складно визначити аналітично, ця питома вага не перевищує 0,06%, що в абсолютному вимірі буде менше, ніж 30 підприємств. Втім, для остаточного висновку щодо

монополізації галузі, окрім кількісної структури підприємств необхідно проаналізувати розподіл їх доходу залежно від розміру. У табл.1 наведено такий розподіл не лише в залежності від доходів, а й з урахуванням чисельності працюючих. Крім того в даній таблиці усереднено темпи зростання кількості суб'єктів, обсягів їх доходів та чисельності зайнятих відповідно до розміру підприємств.

Таблиця 1

Структурні зміни у секторі будівництва у розрізі розмірів підприємств (розраховано авторами за даними Держстату)

Рік	2011			2018			середньорічні темпи зростання, разів		
	Кількість підприємств, одиниць	Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млн.грн.	Кількість зайнятих працівників, осіб	Кількість підприємств, одиниць	Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млн.грн.	Кількість зайнятих працівників, осіб	Кількість підприємств, одиниць	Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млн.грн.	Кількість зайнятих працівників, осіб
	59197	124813	467487	52531	322096	312251	0,983	1,145	0,944
великого підприємництва	0,02%	9,30%	2,41%	0,01%	5,90%	2,18%	0,906	0,937	0,986
середнього підприємництва	2,46%	54,20%	42,13%	1,65%	42,60%	35,10%	0,945	0,966	0,974
малого підприємництва	97,52%	36,50%	55,46%	98,33%	51,50%	62,73%	1,001	1,05	1,018

Таке усереднення відображає, яким сталим темпом має змінюватись кожен досліджуваний показник, щоб досягти значення наявного на кінець періоду аналізу. Якби розвиток підприємств сектору будівництва відбувався б рівномірно, усталеними темпами, то динаміку кількості великих й середніх за розміром господарюючих суб'єктів можна було б охарактеризувати 5 – 10%-вим щорічним зменшенням. Одночасно скорочувались і обсяги продукції, реалізованої ними, і кількість зайнятих працівників, причому темпи скорочення еквівалентні щорічному зниженню відповідно на 3,4 – 6,3% та 1,4 – 2,6 %. І лише динаміка частки малого підприємництва у галузевих результатах виявилась позитивною: при порівняно стабільній кількості суб'єктів господарювання та чисельності працівників даний сегмент виявив спроможність до щорічного зростання обсягів реалізованої продукції на рівні 5% (табл. 1).

Якщо порівнювати галузеві результати станом на початок і кінець досліджуваного періоду без усереднень, з табл.1 видно, що частка обсягів реалізації продукції великих підприємств скоротилась із 9,3% до 5,6%, при цьому

відсоток зайнятих працівників майже не змінився – відповідно 2,41% у 2011 р., і 2,18% – у 2018 р. Суб'єкти середнього підприємництва також скоротили обсяги реалізації (із 54,2% у 2011 р. до 42,6% у 2018 р) і відсоток зайнятих працівників (з 42,13% у 2011 р. до 35,1% у 2018 р.), що є закономірним наслідком згорання ділової активності.

Одночасно зростала роль малих підприємств у розвитку сектору будівництва, оскільки, по-перше, макроекономічні умови негативно позначились на результатах діяльності великих підприємств, по-друге, зміна пріоритетів структурної політики Уряду, впровадження реформ в напрямки децентралізації владних повноважень в цілому сприяли активізації малого бізнесу і приватного підприємництва. Хоча розрахунки показують, що загальна кількість підприємств зменшилась на 11,3%, тобто з 57729 до 51654 суб'єктів (обидва показники визначено на основі структури розподілу підприємств за розміром). Проте, якщо малі будівельні підприємства в 2011 р. реалізовували близько 36,5% будівельної продукції, то вже у 2018 році на них припадало більше половини галузевих продажів 51,5%, забезпечуючи при цьому зайнятість 62,7% від кількості зайнятих працівників у будівельному секторі (у порівнянні із 55,46% у 2011 році).

Висновки. Внаслідок дослідження тенденції розвитку підприємств будівництва, виявлено їх особливості, типові ризики і загрози, якими є низький рівень антикризового потенціалу, що проявляється у скороченні кількості будівельних підприємств та кількості зайнятих працівників.

Отримані результати дослідження свідчать про те, що будівельний сектор досить успішно подолав наслідки фінансово-економічної кризи і структурної перебудови економіки України, які виникли внаслідок подій 2013-2014 р. і починає виходити на докризовий рівень розвитку [4]. При цьому кількість будівельних підприємств і кількість зайнятих працівників суттєво скоротились. Можна зробити висновок, що якби розвиток підприємств сектору будівництва відбувався б рівномірно, усталеними темпами, то динаміку кількості великих й середніх за розміром господарюючих суб'єктів можна було б охарактеризувати 5 — 10%-вим щорічним зменшенням. Одночасно скорочувались і обсяги продукції, реалізованої ними, і кількість зайнятих працівників, причому темпи скорочення еквівалентні щорічному зниженню відповідно на 3,4 – 6,3% та 1,4 – 2,6 %. І лише динаміка частки малого підприємництва у галузевих результатах виявилась позитивною: при порівняно стабільній кількості суб'єктів господарювання та чисельності працівників даний сегмент виявив спроможність до щорічного зростання обсягів реалізованої продукції на рівні 5%.

Список літератури:

1. Аналітичні матеріали Держстату. URL: <https://is.gd/o3HSES>
2. Сорокіна Л. В. Дослідження впливу макроекономічних регуляторів на динаміку нагромадження капіталу у будівництві України. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 6. С. 69-81.
3. Беленкова О.Ю., Сердюченко Н.Б., Антропов Ю.В. Оцінка фінансової стійкості малих будівельних підприємств України в 2000-2008 роках. *Економіка та держава*, № 1, 2011. С. 56-60.
4. Стеценко С.П., Боліла Н.В. Ключові детермінанти формування антикризового потенціалу будівельних підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. № 7 (217), С. 23-45.

5. Боліла Н.В. Методичний підхід до оцінювання антикризового потенціалу будівельного підприємства. *Будівельне виробництво*. Економ. 2019. № 68, С. 62-67.
6. Боліла Н.В. Механізм формування антикризового потенціалу будівельних підприємств. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2018. № 37, С. 89-97.
7. Боліла Н.В. Формування економіко-управлінського інструментарію антикризової діагностики будівельних підприємств. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2019. № 42, С.85-91.
8. Вахович І.В., Молодід О.О. Забезпечення економічної стійкості малих будівельних підприємств – основа їх економічної безпеки. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*, 2013. Вип. 30 С. 249-255.
9. Беленкова О.Ю., Антропов Ю.В. Економічна стійкість малих будівельних підприємств України: оцінка, тенденції, перспективи. *Проблеми економіки*, 2013, № 3. С.51-62.
10. Сорокіна Л. В., Гойко А. Ф. Дослідження загроз інвестиційної безпеки будівельних підприємств. *Будівельне виробництво*. 2016. № 61(2). С. 10-21.
11. *Економетричний інструментарій управління фінансовою безпекою підприємств будівництва* [Текст] : [монографія] / [Л.В. Сорокіна та ін.] ; за наук. ред. проф. Сорокіної Л.В., Гойка А.Ф. – Київ : КНУБА, 2017. 404 с.
12. Tugai O.A., Hryhorovskiy P.Ye., Khyzhniak V.O., Stetsenko S.P., Bielienkova O.Yu., Molodid O.S., Chernyshev D.O. *Organizational and technological, economic quality control aspects in the construction industry: collective monograph*. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019, 136 p.

References:

1. Аналітичні матеріали Derzhstatu. <https://is.gd/o3HSES>
2. Sorokina, L. V. (2012) Doslidzhennia vplyvu makroekonomichnykh rehulatoriv na dynamiku nahromadzhennia kapitalu u budivnytstvi Ukrainy. *Aktualni problemy ekonomiky*. № 6. 69-81.
3. Bielienkova, O.Iu., Serdiuchenko, N.B., Antropov, Yu.V. (2011) Otsinka finansovoi stiikosti malykh budivelnnykh pidpriemstv Ukrainy v 2000-2008 rokakh. *Ekonomika ta derzhava*, № 1. 56-60.
4. Stetsenko S.P., Bolila N.V. (2019) Kliuchovi determinanty formuvannia antykrizovoho potentsialu budivelnnykh pidpriemstv. *Aktualni problemy ekonomiky*. № 7 (217). 23-45.
5. Bolila, N.V. (2019) Metodychnyi pidkhid do otsiniuvannia antykrizovoho potentsialu budivelnoho pidpriemstva. *Budivelve vyrobnytstvo*. № 68. 62-67.
6. Bolila, N.V. (2018)_ Mekhanizm formuvannia antykrizovoho potentsialu budivelnnykh pidpriemstv. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*. № 37, 89-97.
7. Bolila, N.V. (2018) Formuvannia ekonomiko-upravlinskoho instrumentarii antykrizovoi diahnostryky budivelnnykh pidpriemstv. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*. № 37. 89-97.
8. Vakhovych, I.V., Molodid, O.O. (2013) Zabezpechennia ekonomichnoi stiikosti malykh budivelnnykh pidpriemstv – osnova yikh ekonomichnoi bezpeky. *Shliakhy*

pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn: № 30. 249-255.

9. Bieliukova, O.Yu., Antropov, Yu.V. (2013) Ekonomichna stiiikist malykh budivnykh pidpriemstv Ukrainy: otsinka, tendentsii, perspektyvy. *Problemy ekonomiky*, № 3. 51-62.

10. Sorokina, L. V., Hoiko, A. F. (2016) Doslidzhennia zahroz investytsiinoi bezpeky budivnykh pidpriemstv. *Budivne vyrobnytstvo*. № 61(2). 10-21.

11. Sorokina, L. V., Hoiko, A. F. ets. (2017). Application of artificial intellect systems for evaluation of economical efficiency of project solutions. Economical tools for management of financial safety of construction facilities. Kyiv, Ukraine: KNUCA, 404 p.

12. Tugai O.A., Hryhorovskiy P.Ye., Khyzhniak V.O., Stetsenko S.P., Bieliukova O.Yu., Molodid O.S., Chernyshev D.O. *Organizational and technological, economic quality control aspects in the construction industry: collective monograph*. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. 136 p.

С.П. Стеценко, Н.В. Болила, А.А. Моголивец, В.Я. Гаврилюк

Статистико-аналитический аспект развития строительной отрасли

Проведено исследование экономической устойчивости строительных предприятий на отраслевом уровне, выявлены тенденции в изменениях структуры строительства, как макроэкономического сектора, объемах доходов строительной деятельности, активов и пассивов предприятий разных размеров. С целью изучения изменений уровня отраслевой конкуренции было исследовано динамику структуры распределения строительных предприятий по размеру. Для окончательного заключения о монополизации отрасли, кроме количественной структуры предприятий необходимо проанализировать распределение их дохода в зависимости от размера. Поэтому, соответственно, приведено такое распределение не только в зависимости от доходов, но и с учетом численности работающих. Усреднено темпы роста количества субъектов, объемов их доходов и численности занятых работников в соответствии с размером предприятий.

Исследованы тенденции развития предприятий строительства, выявлены их особенности, типичные риски и угрозы, которыми являются низкий уровень антикризисного потенциала, что проявляется в сокращении количества строительных предприятий и количества занятых работников. Определено, что в течение анализируемого периода наблюдалось установившееся уменьшение финансовой устойчивости предприятий всех размеров. Одновременно возростала роль малых предприятий в развитии сектора строительства, поскольку, во-первых, макроэкономические условия негативно сказались на результатах деятельности крупных предприятий, во-вторых, изменение приоритетов структурной политики правительства, реформ в направлении децентрализации властных полномочий в целом способствовали активизации малого бизнеса и частного предпринимательства. Малые строительные предприятия ежегодно увеличивают и доходы, и активы, и выручку в значительно большей степени, чем крупные и средние. Именно благодаря росту показателей дохода и балансовых статей малых предприятий растет целая строительная отрасль, поскольку представителям малого строительного бизнеса принадлежит наибольшая доля в тренде.

Выявленные закономерности доказали необходимость разработки методических подходов к повышению антикризисного потенциала и усиления

жизнеспособности в конкурентной среде не только для малых строительных предприятий, но и для средних и крупных.

Ключевые слова: антикризисный потенциал, антикризисное управление, строительное предприятие, угрозы, риски, кризисные явления.

S. Stetsenko, N. Bolila, A. Moholivets, V. Gavrilyuk

Statistical and analytical aspect of the construction industry development

A study of the economic stability of construction companies at the sectoral level identified trends in changes in the structure of construction as a macroeconomic sector, the volume of income from construction activities, assets and liabilities of enterprises of various sizes. In order to study the changes in the level of sectoral competition, the dynamics of the structure of the distribution of construction enterprises by size was studied. For the final conclusion on the monopolization of the industry, in addition to the quantitative structure of enterprises, it is necessary to analyze the distribution of their income depending on the size. Therefore, accordingly, such a distribution is given not only depending on income, but also taking into account the number of employees. The average growth rate of the number of entities, their income and the number of employees according to the size of enterprises were calculated.

Trends in the development of construction companies are studied, their features, typical risks and threats, which are the low level of anti-crisis potential, which is manifested in the reduction of the number of construction companies and the number of employees. It is determined that during the analyzed period there was a steady decrease in the financial stability of enterprises of all sizes. At the same time, the role of small enterprises in the development of the construction sector grew, as, firstly, macroeconomic conditions negatively affected the performance of large enterprises, secondly, changes in the Government structural policy priorities, reforms in the direction of decentralization in general contributed to the activation of small business and private entrepreneurship. Small construction companies increase their revenues, assets, and income much more each year than large and medium-sized ones. It is due to the growth of income indicators and balance sheet items of small enterprises that the whole construction industry is growing, as the representatives of small construction business have the largest share in the trend.

The identified patterns proved the need to develop methodological approaches to increase anti-crisis potential and increase viability in a competitive environment not only for small construction companies, but also for medium and large ones.

Key words: anti-crisis potential, anti-crisis management, construction enterprise, threats, risks, crisis phenomena.

Посилання на статтю:

APA: Stetsenko S., Bolila N., Moholivets A., Gavrilyuk V. (2020). Statistical and analytical aspect of the construction industry development. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*, 46, 188-196.

ДСТУ: Стеценко С.П. Статистико-аналітичний аспект розвитку будівельної галузі [Текст] / С.П. Стеценко, Н.В. Боліла, А.А. Моголівець, В.Я. Гаврилук // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. – 2020. – № 46. – С. 188-196.